

Sünkroniseerimine

Ülevaade

- Taust
- Kriitilise sektsiooni probleem
- Sünkroniseerimisriistvara
- Semaforid
- Klassikalised sünkroniseerimisprobleemid
- Kriitilised regioonid
- Monitorid
- Näited: Solaris, Windows 2000

Taust

- Paralleelne juurdepääs jagatud mälule võib andmete kooskõla rikkuda
- Andmete konsistentsena hoidmiseks on vaja mehhanismi, et koostööd tegevaid protsesse õiges järjekorras täita
- Jagatud mälu puhver $n - 1$ kirjega oli lihtne, n kirjega keerulisem
  - Näiteks lisame juurde loenduri (näitab, mitu elementi puhvris on, algul 0)

Näide: seesama piiratud puhver

```
#define BUFFER_SIZE 10
typedef struct {
    . . .
} item;
item buffer[BUFFER_SIZE];
int in = 0;
int out = 0;
int counter = 0;
```

Näide: piiratud puhver, tootja ja tarbija

- Tootja protsess

```
item nextProduced;  
while (1) {  
    while (counter == BUFFER_SIZE)  
        ; /* do nothing */  
    buffer[in] = nextProduced;  
    in = (in + 1) % BUFFER_SIZE;  
    counter++;  
}
```

Näide: piiratud puhver, tootja ja tarbija

- Tarbija protsess

```
item nextConsumed;  
while (1) {  
    while (counter == 0)  
        ; /* do nothing */  
    nextConsumed = buffer[out];  
    out = (out + 1) % BUFFER_SIZE;  
    counter--;  
}
```

Atomaarsed operatsioonid

- `counter++` ja `counter--` tuleb täita atomaarselt
- Atomaarne operatsioon on operatsioon, mis täidetakse ühekorraga ilma katkestamata
- Lause `counter++` ja `counter--` võivad kumbki olla realiseeritud kolme masinkäsuna:

`reg1 = counter`

`reg1 = reg1 + 1`

`counter = reg1`

`reg2 = counter`

`reg2 = reg2 - 1`

`counter = reg2`

- Need käsujadad erinevates protsessides võivad üksteisega vahelduda kasvõi ühe käsu kaupa
- Mis on tulemus, kui `counter = 5`, üks protsess teeb `counter++` ja teine samal ajal `counter--` — kas 4, 5 või 6?

Võidujooks ja kriitiline sektsioon

- Võidujooks (*race condition*) — situatsioon, kus andmete kasutamisel mitme protsessi poolt korraga sõltub tulemus ajalistest teguritest
- Võidujooksude vastu aitab protsesside sünkroniseerimine
- Olgu meil n protsessi võistlemas samade jagatud andmete pärast
- Iga protsessi koodisegmendist mingi jupp on kriitiline — see jupp, kus tegeldakse jagatud andmetega
- Probleem: kindlustada, et kui üks protsess täidab oma kriitilist sektsiooni, siis teised protsessid ei saa oma kriitilisi sektsioone täita

Kriitilise sektsiooni probleemi lahendus

- Vastastikune välistamine — kui protsess P täidab oma kriitilist sektsiooni, siis ükski teine protsess ei tohi oma kriitilist sektsiooni täita
- Progress — kui ükski protsess ei täida oma kriitilist sektsiooni ja leidub mingi protsess, mis soovib siseneda kriitilisse sektsiooni, siis kriitilisse sektsiooni siseneva protsessi valikut ei saa lõpmatuseni edasi lükata
- Piiratud ootamine — peab leiduma ülempiir sellel kordade arvul, mitu korda muud protsessid sisenevad kriitilisse sektsiooni sel ajal, kui protsess on avaldanud soovi kriitilisse sektsiooni siseneda ning seda soovi pole veel täidetud
  - Eeldatakse, et iga protsess edeneb nullist suurema kiirusega
  - Protsesside omavahelise suhtelise kiiruse kohta eeldusi ei tehta

Lahenduse kandidaate

- Eeldame ainult 2 protsessi P_0 ja P_1
- Protsessi P_i üldine skeem (teine protsess on P_j)
do {
    sisenemise sektsioon
    kriitline sektsioon
    väljumise sektsioon
    ülejäanud sektsioon
} while (1);

Kandidaat-algoritm 1

- Jagatud muutujad:
`int turn = 0` (näitab, mitmes protsess võib kriitilisse sektsiooni minna)
- Protsess P_i :
do {
    while (turn != i) ;
    critical section
    turn = j;
    reminder section
} while (1);
- Rahuldab vastastikuse välistamise tingimust, aga mitte progressi tingimust

Kandidaat-algoritm 2

- Jagatud muutujad:
`boolean flag[2];` (algsest `flag[0] = flag[1] = false`)
- `flag[i] = true  $\Rightarrow$   $P_i$  on valmis sisenema kriitilisse sektsiooni`
- Protsess P_i :
do {
    `flag[i] = true;`
    while (`flag[j]`) ;
    critical section
    `flag [i] = false;`
    reminder section
} while (1);
- Rahuldab vastastikuse välistamise tingimust, aga mitte progressi tingimust

Kandidaat-algoritm 3

- Jagatud muutujad: mõlema eelmise algoritmi omad
- Protsess P_i :

```
do {  
    flag [i] = true;  
    turn = j;  
    while (flag [j] and turn = j) ;  
    critical section  
    flag [i] = false;  
    reminder section  
} while (1);
```
- Rahuldab kõiki meie tingimusi

Pagari algoritm (1)

- Kriitiline sektsioon n protsessi jaoks
- Enne kriitilisse sektsiooni sisenemist saab iga protsess numbri
- Vähima numbri saanu siseneb kriitilisse sektsiooni
- Võib juhtuda, et protsessid P_i ja P_j saavad sama numbri
- Sel juhul teenindatakse protsessi, mille nimi (i või j) on väiksem
- See skeem garanteerib alati monotoonselt mittekahaneva järjestuse:
näiteks 1,2,3,3,3,3,4,5...
- Jagatud muutujad:
    boolean choosing[n];   (initsialiseeritakse choosing[k] = false)
    int number[n];   (initsialiseeritakse number[k] = 0)

Pagari algoritm (2)

- Protsess P_i :

```
do {  
    choosing[i] = true;  
    number[i] = max(number[0], number[1], ..., number [n-1])+1;  
    choosing[i] = false;  
    for (j = 0; j < n; j++) {  
        while (choosing[j]) ;  
        while ((number[j] != 0) && ((number[j],j) < (number[i],i)));  
    }  
    critical section  
    number[i] = 0;  
    remainder section  
} while (1);
```

Sünkroniseerimisriistvara

- Atomaarne kontroll + omistamine:

```
boolean TestAndSet(boolean &new) {  
    boolean rv = new;  
    new = true;  
    return rv;  
}
```

- Atomaatne vahetamine:

```
void Swap(boolean &a, boolean &b) {  
    boolean temp = a;  
    a = b;  
    b = temp;  
}
```

Atomaarse operatsiooni kasutamine

- Jagatud muutujad:

```
boolean lock = false;
```

- Protsess P_i :

```
do {  
    while (TestAndSet(lock)) ;  
    critical section  
    lock = false;  
    reminder section  
} while (1);
```

Semaforid

- Sünkroniseerimisvahend, mis ei vaja kogu ooteajaks hõivatud ootamist (*busy wait*)
- Semafor S — täisarvuline muutuja
- Ainsaks kasutusviisiks kaks atomaarset operatsiooni:
  - Semafori võtmine (vajadusel ootamisega):

```
wait(S) {  
    while (S<=0) do ;  
    S--;  
}
```

- Semafori lahti laskmine:

```
signal (S) {  
    S++;  
}
```

Kriitiline sektsioon mitme protsessiga

- Jagatud muutujad:
semaphore mutex = 1
- Protsess P_i :
do {
    wait(mutex);
    critical section
    signal(mutex);
    remainder section
} while (1);

Semafor kui üldine sünkroniseermisvahend

- Tahame, et operatsioon B protsessis P_j täidetak스 alles pärast operatsiooni A täitmist protsessis P_i
- Kasutame semafori (flag), initsialiseerime ta 0-ks
- Pseudokood:

 P_i

...

 A

signal(flag)

 P_j

...

wait(flag)

 B

Semafori realiseerimine (1)

- Defineerime semafori kui struktuuri

```
typedef struct {  
    int value;  
    struct process *L;  
} semaphore;
```

- Kasutame kahte lihtsat operatsiooni:
  - `block()` blokeerib seda kasutava protsessi
  - `wakeup(P)` jätkab blokeeritud protsessi P

Semafori realiseerimine (2)

- Defineerime semafori operatsioonid nüüd nii:

```
wait(S) {  
    S.value-;  
    if (S.value < 0) {  
        add this process to S.L;  
        block();  
    }  
}
```

```
signal(S) {  
    S.value++;  
    if (S.value <= 0) {  
        remove a process P from S.L;  
        wakeup(P);  
    }  
}
```

- Vajame endiselt atomaarsust
- Atomaarsuse saavutame lühikese hõivatud ootamisega
- Ise hõivatud ootamist ei kasuta

Tupikud ja näljutamine

- Tupik — kaks või enam protsessi ootavad lõpmatul sündmust, mida saaks põhjustada ainult mingi teine ootav protsess
- Olgu S ja Q kaks semafori (algväärtusega 1)

P_0	P_1
wait(S);	wait(Q);
wait(Q);	wait(S);
...	...
signal(S);	signal(Q);
signal(Q);	signal(S);

- Näljutamine — lõpmatu blokeerimine, kus mingi protsess jääb igaveseks semafori järjekorda (näiteks LIFO järjekord ja suur koormus)

Semaforide tüübid

- Loendav semafor — täisarv võib suvalisi väärtusi võtta
- Binaarne semafor — täisarv võib olla ainult 0 või 1 (kohati lihtsamini realiseeritav)
- Loendavat semafori saab realiseerida binaarsete semaforide abil:
  - Andmestruktuurid:
`binary-semaphore S1 = 1, S2 = 0;`
`int C;`
  - `C` algväärtuseks olgu `S` algväärtus

Loendav semafor binaarsetest semaforidest

- wait(S):

```
wait(S1);  
C--;  
if (C < 0) {  
    signal(S1);  
    wait(S2);  
}  
signal(S1);
```
- signal(S):

```
wait(S1);  
C++;  
if (C <= 0)  
    signal(S2);  
else  
    signal(S1);
```

Klassikalised sünkroniseerimisprobleemid

- Piiratud puhver
  - Fikseeritud pikkusega massiiv elementidest, tootja ja tarbija
- Lugejad ja kirjutajad
  - Üks (atomaarselt mitte kasutatav) andmestruktuur
  - Lugejad ja kirjutajad
  - Mitu lugejat saab korraga olla, kirjutaja tahab üksi olla
- Einestavad filosoofid
  - Palju ressursse, palju kasutajaid, iga kasutaja kasutab mitut ressurssi

Piiratud puhver semaforidega (1)

- Jagatud muutujad:
semaphore full=0, empty=n, mutex=1;
- Tootja: do {
                  ...
          produce an item in nextp
          ...
          wait(empty);
          wait(mutex);
          ...
          add nextp to buffer
          ...
          signal(mutex);
          signal(full);
          } while (1);

Piiratud puhver semaforidega (2)

- Tarbija protsess:

```
do {  
    wait(full)  
    wait(mutex);  
    ...  
    take an item from buffer to nextc  
    ...  
    signal(mutex);  
    signal(empty);  
    ...  
    consume the item in nextc  
    ...  
} while (1);
```

Lugejad-kirjutajad (1)

- Jagatud muutujad:
semaphore mutex=1, wrt=1;
int readcount=0;
- Kirjutaja:
    wait(wrt);
    ...
    writing is performed
    ...
    signal(wrt);

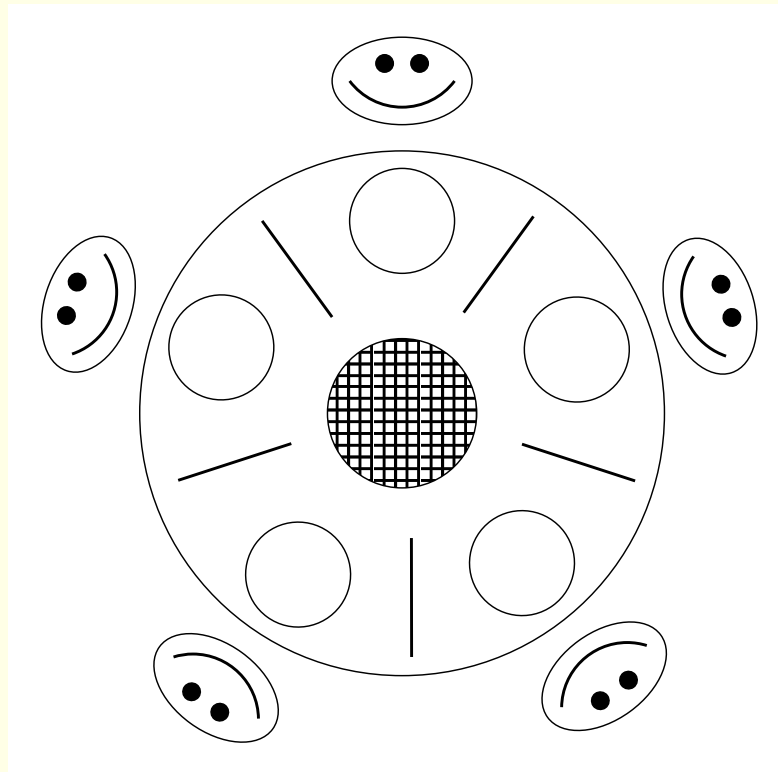
Lugejad-kirjutajad (2)

- Lugeja:

```
wait(mutex);
readcount++;
if (readcount == 1)
    wait(rt);
signal(mutex);
...
reading is performed
...
wait(mutex);
readcount--;
if (readcount == 0)
    signal(wrt);
signal(mutex);
```

Einestavad filosoofid

- 5 filosoofi ümber laua
- Iga filosoof mõtleb ja sööb vaheldumisi
- Riisi söömiseks vaja pulki kummaltki poolt

Filosoofide algoritm

- Jagatud andmed:
semaphore chopstick[5]; (algseis 1)
- Filosoof P_i :

```
do {  
    wait(chopstick[i])  
    wait(chopstick[(i+1) % 5])  
    ...  
    eat  
    ...  
    signal(chopstick[i]);  
    signal(chopstick[(i+1) % 5]);  
    ...  
    think  
    ...  
} while (1);
```

Kriitilised regioonid

- Semaforide kasutamine on keerukas — mis saab, kui programmeerija kasutab wait+signal asemel signal+wait, wait+wait, signal+signal kogemata või unustab ühe üldse ära?
- Kriitiline regioon — kõrgema taseme sünkroniseerimiskonstruktsioon (peaks olema lollikindlam)
- Jagatud muutuja defineerimine:
 v : shared T
- Muutujat v kasutatakse ainult konstruktsioonis
region v when B do S (kus B on tõeväärtusavaldis)
- Lause S täitmise ajal ei saa teised protsessid kasutada muutujat v
- Täitmine blokeerub lisaks ka seni, kuni avaldis B täidetuks saab
- Näide: Java synchronized()

Näide: puhver kriitiliste regioonidega (1)

- Jagatud andmed:

```
struct buffer {  
    int pool[n];  
    int count, in, out;  
}
```

- Tootja:

```
region buffer when (count < n) {  
    pool[in] = nextp;  
    in = (in+1) % n;  
    count++;  
}
```

Näide: puhver kriitiliste regioonidega (2)

- Tarbija:

```
region buffer when (count > 0) {  
    nextc = pool[out];  
    out = (out+1) % n;  
    count--;  
}
```

- Realisatsioon: mutex + semaforid tingimuse ootamiseks ja *B* taasväärtustamiseks

Monitorid

- Kah kõrgema taseme sünkroniseermiskonstruktsioon
- Laseb jagada operatsioone mingi andmetüübiga erinevate protsesside vahel

```
monitor monitor-name
{
    shared variable declarations
    procedure body P1 (...) { . . . }
    procedure body P2 (...) { . . . }
    procedure body Pn (...) { . . . }
    {
        initialization code
    }
}
```

Tingimusmuutujad

- Et protsess saaks oodata monitoris, on vaja kasutada tingimusmuutujaid:
`condition x,y;`
- Tingimusmuutuja ainsateks operatsioonideks on `wait()` ja `signal()`:
  - `x.wait()` tähendab, et protsess blokeerub, kuni mõni teine protsess kutsub välja `x.signal()`
  - `x.signal()` tähendab, et äratatakse täpselt üks `x` taga ootel olev protsess. Kui selliseid pole, siis ei tehta midagi (võrdle semaforiga!)
- Monitoris tekib ootel protsesside järjekord. Järjekorras saab kasutada prioriteete — `wait(c)`

Näide: Solaris (1)

- Realiseerib mitmeid erinevaid tüüpe lukke, et toetada paljusid protsesse, paljusid lõimi (ka reaalajalõimi) ja paljusid protsessoreid.
- Kasutab adaptiivseid mutexeid (*busy wait* mitme protsessori korral, blokeerumine ühe protsessori korral) lühikeste koodilõikude üksteise eest kaitsmiseks
- Kasutab tingimusmuutujaid ja lugemis-kirjutamislukke pikemate koodilõikude jaoks

Näide: Solaris (2)

- Kasutab lukkude (adaptiivse mutexi ja rwlock'i) juures lõimede nimekirju (*turnstile*), et meeles pidada luku järel ootavaid lõimi (+prior. pärimine)
- *Turnstile*'id pole seotud iga objektiga, vaid ainult nendega, kus on ootajaid
- Igal lõimel on oma *turnstile*. Kui ta on luku juures esimene blokeeruja, annab ta oma *turnstile*'i lukule ja kui vabaneb, saab tagasi. Kui keegi teine tema vabanemisel järjekorda jääks, siis antakse talle asemele kasutamata vaba *turnstile*.

Näide: Windows 2000 (1)

- Kasutab katkestuste maske üheprotsessorisüsteemidel ja spin-lukke (ingl. *spinlock*) mitmeprotsessorisüsteemidel
- Luku hoidjat välja ei tõrjuta
- Dispetšerobjektid — tuumaväliste lõimede sünkroniseermiseks (käituvad nagu mutexid või semaforid)
- Dispetšerobjektid võimaldavad kasutada ka sündmusi (*event*) lõimede soovitud tingimustest teatamiseks (sarnane tingimusmuutujatele)

Näide: Windows 2000 (2)

- Dispetšerobjektid on kas signaliseeritud (vabad) või signaliseerimata (kasutamisel lõim blokeeruks) olekus
- Signaliseerimata olekus dispetšerobjekti taha blokeeruv lõim läheb objekti ootejärjekorda
- Objekti oleku muutusel signaliseerituks äratatakse järjekorrast üks (näiteks mutexil) või mitu (näiteks sündmusel) lõime